

Cilt/Volume 1, Sayı/Issue 2, Temmuz/July 2019, ss. 233-248

Geliş Tarihi–Received Date: 27.06.2019 Kabul Tarihi–Accepted Date: 05.07.2019

ARAŞTIRMA MAKALESİ – RESEARCH ARTICLE

MACAR RESSAM KÁLMÁN BESZÉDES'İN EGE ADALARINA YOLCULUĞU

(HATIRATI VE KARAKALEM ÇİZİMLERİ İLE BİRLİKTE)*

MELEK ÇOLAK**

ÖZET

XIX. yüzyılın sonlarında gittikçe gelişen Osmanlı-Macar ilişkilerinin bir görüntüsü olarak birçok Macar çeşitli görevlerle Osmanlı topraklarını ziyaret etmiştir. Bunlardan biri, bir süre İstanbul'da bulunan mühendis József Beszédes'in oğlu ressam Kálmán Beszédes'tir (1839-1893). Türk itfaiye teşkilatının modernizasyonunda önemli bir yeri olan Macar Kont Ödön Széchényi'nin çağrısı üzerine 1878 yılı sonbaharında İstanbul'a gelen ve itfaiyecilik alanında Széchényi'ye yardım eden ressam Kálmán Beszédes, bu tarihten sonraki 15 yılını Osmanlı topraklarında geçirdi. Bu süre içinde İstanbul'dan Atina'ya, Tekirdağ'dan Ege adalarına kadar pek çok yeri gezdi ve resmetti.

Beszédes'in gittiği yerlerden biri de Şıra, Tinos ve Sakız adası idi. O, Ege adalarına ilk gezisini 1881 tarihinde Sakız adasına yaptı. İkinci gezisi 1883 tarihinde Tinos ve Şıra adasına idi.

Beszédes Şıra, Tinos, Sakız adası örneğinde XIX. Yüzyıl sonlarında Ege adalarının sosyo-kültürel ve ekonomik durumuna tanık oldu. Ada halkının dini inançlarından, günlük yaşantılarına, meslek gruplarına ve hatta fiziki özelliklerine kadar ayrıntılı bilgiler verdi. Çizdiği karakalem resimleriyle hatıralarını görsel olarak zenginleştirdi. Özellikle Şıra ve Tinos adasıyla ilgili verdiği ayrıntılı bilgiler bir dönemin tanığı olarak oldukça önemlidir.

Beszédes gezdiği yerlerle ilgili izlenimlerini *Tizenöt év keleten* (Doğu'da On beş yıl) adını verdiği ve yayımlamayı düşündüğü hatıralarında topladı. Bunlardan bir kısmını sağlığında *Fővárosi Lapok* adlı gazetede yayımladı. Bir kısmı el yazması olarak kaldı.

Beszédes'in Macaristan'da Eötvös Lorand Üniversitesi Arşivi'nde kayıtlı bulunan terekesi, bu hatıra ve çizimlerinden oluşmaktadır.

Bu çalışmada Beszédes'in *Fővárosi Lapok* adlı gazetede yayımlanan hatıralarından Ege adaları ile ilgili olan bölümü ele alınmış, ayrıca ressam Beszédes'in bir görsel şölen niteliği taşıyan karakalem çizimlerinden örnekler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ege Adaları, Kálmán Beszédes, Macar, Osmanlı, Sakız, Şıra, Tinos.

HUNGARIAN PAINTER KÁLMÁN BESZÉDES'S JOURNEY TO THE AEGEAN ISLANDS

(WITH HIS MEMOIRS AND CHARCOAL DRAWINGS)

ABSTRACT

As a result of the developing Ottoman-Hungarian relations at the end of the 19th century many Hungarians visited Ottoman lands with various duties. One of them is artist Kálmán Beszédes, the son of engineer József Beszédes staying in Istanbul for a while (1839-1893). With the call of the Hungarian Count Ödön Széchényi playing an important role in the modernization of the Turkish fire department, the artist Kálmán Beszédes came to Istanbul in the fall of 1878 to help Széchényi in the modernization of the fire department and spent the next 15 years in the Ottoman land. During this period, he travelled and painted many places from Istanbul to Athens,

*Bu çalışma, 19-20 Ekim 2017 tarihinde Türk Tarih Kurumu tarafından düzenlenen Uluslararası Ege Adaları Sempozyumu'nda yalnızca sözlü olarak sunulmuştur.

**Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Muğla/TÜRKİYE, e-posta: tunam10@gmail.com

from Tekirdağ to Aegean islands. He visited the Aegean islands of Syra, Tinos and Chios. He first visited the Aegean island of Chios in 1881 and then Tinos and Syra in 1883.

He witnessed the social, cultural and economic conditions of the Aegean islands in late 19th century. He presented detailed information about the religious beliefs, daily lives, professions and even physical features of the local people in these islands. He enriched his memoirs with his pencil drawings. Particularly the information he provided about the islands of Syra and Tinos is of great importance as a witness of an era.

Beszédes wrote his impressions about the places he travelled in his memoirs called *Tizenöt év keleten* (Fifteen years in the East). Some of it was published in a newspaper called *Fővárosi Lapok* when he was alive. Some of it was never published.

Inheritance of Beszédes registered in the Archive of Eötvös Lorand University in Hungary consists of these memoirs and drawings.

The current study addresses the section about the Aegean islands in the memoirs of Beszédes published in the newspaper called *Fővárosi Lapok*; moreover, samples of his pencil drawings of the artist Beszédes are presented.

Key Words: Aegean islands, Kálmán Beszédes, Hungarian, Ottoman, Tinos, Syra, Chios.

GİRİŞ

Mühendis József Beszédes'in oğlu olan ressam Kálmán Beszédes (1839-1893) (Bkz. Ek 1), Peşte'de Viyana'da ve burslu olarak İtalya'da öğrenim gördü. Sanat başyapıtlarını kopya etmekle meşgul oldu. Manzara ve portreler yaptı. İtalya'dan yurduna dönünce kartpostallar için resimler hazırladı.¹ Türk itfaiyesinin modernizasyonu için İstanbul'da bulunan Kont Ödön Széchényi'nin² çağrısı üzerine 1878 yılı sonbaharında İstanbul'a geldi.³ Burada Ödön Széchényi sayesinde bir çevre edindiği anlaşılan⁴, *itfaiyecilikle* ilgilenen⁵ ve bu konuda eğitim veren⁶ Beszédes, 15 yılını İstanbul'da geçirdi. Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili hatıralarını kaleme aldı. *Tizenöt év keleten* (Doğu'da 15 yıl) adını verdiği hatıralarının bir kısmı sağlığında *Fővárosi Lapok* adlı gazetede yayımlandı. Birçok yer gezdi. Gezdiği yerleri resmetti.⁷ 3 Mayıs 1893'te İstanbul'da hayata veda eden ressam Beszédes'in⁸ gezip, görüp hatıralarını yazdığı ve resmettiği yerlerin içinde Ege adaları da bulunmaktadır.⁹

1. Kálmán Beszédes'in Ege Adalarına Yolculuğu

İlk gezisine İzmir'den Sakız (Chios) adasına 1881 yılında giderek başlayan Beszédes¹⁰, ikinci deniz gezisini 1883 yılında yapmıştır.

Fővárosi Lapok adlı gazetede yayımlanan *A szigettengeren* (Ada denizinde) adlı yazısında *kendini tutamayıp* deniz yolculuğu yapmaya karar vermiş ve *İzmir limanında bulunan Avusturya-Macaristan buharlısı olan Fenice*'yi seçerek Tinos'a (İstendil) gitmiştir.¹¹ (Bkz. Ek.2) 31 Ağustos 1883 tarihli *Tárca Sziraszigetéből* (Şıra adasından bir skeç) adlı yazısından anlaşıldığına göre İzmir'den büyük posta gemisi Fransız Meduz'la Tinos'a gitmek isteyen hacıları görüp, on iki saatte Şıra adasına (Bkz. Ek.3) ulaşmıştır.¹²

2.Kálmán Beszédes'in Kaleminden Ada İzlenimleri

¹“Beszédes Kálmán, “Dunaföldvár 1839. Aug. 4-Konstantinápolyi 1893. Maj. 3”, *Magyar Életrajzi Lexikon*, Első Kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967, s. 204.

²“Széchényi Ödön, gróf”, *Magyar Életrajzi Lexikon*, Második Kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest 1969, s. 722; Kálmán Beszédes, “Konstantinápolyi világ”, *Fővárosi Lapok*, 292. Szám, 1878 December 19, s. 1414.

³János Hóvári, *Rodostói emlékekés tanulságok: Beszédes Kálmán-Rodostó Magyar kálmánja*, Magyar Török Barati Társaság, Budapest 2009, s. 56.

⁴Kálmán Beszédes, “Konstantinápolyi világ”, *Fővárosi Lapok*, 2.szám, 1879. Január 3, s. 8.

⁵Kálmán Beszédes, “Konstantinápolyi tárca”, *Fővárosi Lapok*, 5.szám, 1890. Január 5, s. 29.

⁶“Konstantinápolyi tárca”, s. 29; “Beszédes Kálmán”, *Magyar Életrajzi Lexikon*, Első Kötet, s. 204.

⁷Ayrıntılı bilgi için ve Kálmán Beszédes'in terekisi için bkz. Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) Könyvtára Kézirattar G691: Elte Üniversitesi Kütüphanesi El Yazmaları Arşivi G691, Fővárosi Lapok, Budapeşte/MACARİSTAN.

⁸“Beszédes Kálmán”, *Magyar Életrajzi Lexikon*, s. 204.

⁹Eötvös Loránd Tudomány Egyleti (ELTE) Könyvtára Kézirattar G691: ELTE Üniversitesi Kütüphanesi El Yazmaları Arşivi G691, *Fővárosi Lapok*.

¹⁰Kálmán Beszédes, “Tárca Kairóból”, *Fővárosi Lapok*, 84. szám, 1881Április 13, s. 458.

¹¹Kálmán Beszédes, “A szigettengeren, eredeti tárca”, *Fővárosi Lapok*, 115.szám, 1883 Mayıs 18, s. 740-741.

¹²Kálmán Beszédes, “Tárca Sziraszigetéből”, *Fővárosi Lapok*, 203. szám, 1883. Augustus 31, s. 1298.

2.1. Sosyo-Kültürel Hayat

2.1.1. Yerleşim ve Şehircilik

Kálmán Beszédes etkili anlatımıyla *Piramit şehri Şira (Bkz. Ek.4), doğan güneşin ışınları altında tutuşan Alp doruklarına benziyordu.*¹³ Bu piramit şehir çok eski idi.¹⁴ Beszédes bu yerleşim manzarasını şöyle ifade etmektedir:¹⁵ *Burada tepeden kuşbakışı bakarak Cykladlar grubunun, yani yalnızca Yunanistan'ın en klasik bölgesi olmakla kalmayıp, yer yuvarlağının en ilginç noktalarından olan bu yerin her tarafına göz gezdirdim. Bu büyüleyici manzarayı Kandiye, öbür taraftan Sakız adalarının volkanlar tarafından oluşturulmuş fantastik konturlarının fatamorganası çerçeve içine alıyordu.*

Deniz kıyısında hoş, Doğu karakteri taşıyan Tinos ise küçük bir şehirdi. Ama yirmi bin nüfusu olan ve aynı adı taşıyan adanın ana merkezi değildi. Ana merkez Panormas idi. Şehrin arkasındaki tepede yeşilliklerin kuşattığı kilise ve bunun uzantısı olan hospicium'lar (yaşlılar evi, bakımevi) 1863'te adı geçen Meryem Ana tablosunun 1823'te bulunduğu yerde yapılmıştı.¹⁶

Yazar Tinos'un mimarisini şöyle anlatmaktadır:¹⁷

“Burada zirvelerin naif evladı güvercinler içinde villaya benzeyen, kendine özgü süsleri olan, beyaz badanalı öyle büyük bir bina inşa ediyor ki içine iki aile rahat sığar. Bunlar ve zeytin ağaçları arasındaki ayazmalar yöreye şiirsel bir karakter veriyor. Halkın kendi evi genellikle uçurumun kenarına inşa edilmiş taştan bir kafes. Bunların içinde sert kış günlerinde bile ısıtıcı ocak (mangal) nedir bilmiyorlar. Yine de doktora pek iş düşmüyor burada. Yani o kadar sağlam bir halk!”

Beszédes'in anlatımıyla:

“Şira'da mütevazı Türk şehirlerinde, hatta köylerde bile olan ve yabancı bir seyyah için Doğu'da bulunmaz bir nimet olan hamam yoktu. Sokakların adı, evlerin numaraları da yoktu. Yalnızca bazı şehirli evinde ya da dükkânının kapısının yanında keyfi olarak iliştirilmiş, örneğin doğum tarihi gibi bazı numaralar vardı. Eğer biri bu noksanlıktan bahsederse hemen bunun şaşılacak bir şey olmadığını, Hermopolis'in yeni bir şehir olduğunu, ancak 1821'den beri geliştiğini” söylüyordu.

Yazar, *eğer Türk mezarlıklarının tam sessizlik arayan kişiye göre bir atmosfere sahip, cazip bir sığınak sunan servi korularını görmemiş olsaydı Şira-Hermopolis'i güzel bir mezara benzetebilirdi.*¹⁸

Şöyle ki;

“Birbiri üstüne sarılmış kullanılan malzemeleri özel, çoğu mermer tablolarla örtülü düz, kare kafeslere mozole diye bakıyorum; kiliselere, tepelerin taçları diyebileceğim bu yapılara ise yas ayazmaları diye. Oysa içinde bir nüfus yetişmekte... Bu adanın nüfusu yirmili yıllarda Türk hükümrânlığından kurtulduğundan beri beş binden kırk bine çıktı. Yunanistan'ın her yanından binlerce kişi buraya göç etti ve binlerce kişi de burada doğdu. Ama ne desek boş, herkes doğduğu yeri, yer yuvarlağının en güzel yeri sayıyor. Bu yüzden daha cömert topraklara göç etmiş olan pek çok kimse yaşlanınca yeniden buraya, bu zirvelere, ölmek için geri dönüyor.”¹⁹

“[Yunan halkı]6 Nisan'da Türk hükümrânlığından en azından kısmen kurtuldukları tarihsel olayın hatırasını kutluyordu. Şira adası Cyklad'ların merkezi ve halklarında devamlı kanlı hesaplaşmalarının sahnesi idi. Komşu ada gruplarıyla beraber 1830'dan beri Yunan Krallığına bağlıydı. Antiparos mağarasıyla, Paros mermeriyle, uzaklardaki Santorin'lerin şarabıyla bölgeyi yutan ve yücelten, hala aktif volkanlarıyla meşhur, bunların yanı sıra verimlilik açısından hala Türk İmparatorluğuna ait olan daha büyük adalarındaki ile yarışamazlardı. Oralarda Müslümanlar artık pek de devamlı olarak oturmuyordu.”²⁰

Çok canlı bir liman şehri olan Hermopolis -evlerin çatısı bir yana- Batılı karakterde idi. Sayısız posta gemisi hattı burada birleşiyordu. Şira (Syr) şehri doğrudan doğruya Hermopolis üstünde sekiz yüz ayak yüksekliğindeki piramide benzeyen dağın sarp doğu yamacında uzanıyordu. İkiz şehrin kırk bin nüfusu vardı.²¹

Beszédes Şira şehrinden bahsetmeye şöyle devam etmektedir:²²

¹³“Tárca Szíraszigetéből”, s. 1298.

¹⁴Kálmán Beszédes, “Ahol madár nincs”, *Fővárosi Lapok*, 215. szám, 1883 Szeptember 14, s. 1375.

¹⁵“A szigettengeren”, s. 741.

¹⁶“A szigettengeren”, s. 740.

¹⁷“A szigettengeren”, s. 741.

¹⁸“Ahol madár nincs”, s. 1375.

¹⁹“Ahol madár nincs”, s. 1374.

²⁰“A szigettengeren”, s. 740.

²¹“A szigettengeren”, s. 740.

“Andığımız günün akşamı saat dokuzda gemimiz şehir önlerine geldi. Şira karanlık gecenin içinde ateşten bir piramit gibi yükseliyordu. Arada boşluk olmaksızın birbiri üstüne basamak halinde inşa edilmiş olan evlerin düz, taş çatısında ve çardakların önünde sevinç ateşleri yanıyor... Keops piramidini bir zamanlar böyle görmeyi arzulamıştım ve çölde olmayacak bir şey burada karşımda canlanmıştı. Her tarafta müzik, neşe var!”

On iki bin kişi olduğu öne sürülen Şira dağı şehrinin halkı Roma-Katolik kilisesinden ve Levantenin bir zamanki efendileri olan Cenovalıların Yunanlılaşmış torunlarından oluşuyordu.²³ Daha pratik bir kariyere sahip yabancılar da burada tutunamıyordu. Arsenal'in ve *Eastern Telegraph*'in bir sürü memuru hatta Konsoloslar bile Şira'daki hayatlarını sürgüne benzetiyorlardı. Yazara göre *onun gibi bir Macar'ın bunca vakit dayanmasının nedeni yalnızca ressam olmasına bağlıydı*. İlginç motifler bir an olsun bitmiyordu. Çünkü Şira-Hermopolis adası zirvenin üstünde, sular üstündeki Venedik gibi eşsizdi. Yıllar önce dünyaca ünlü meşhur Macar jeolog Dr. József Szabó da burada incelemeler yapmıştı. Almanlar da geçici olarak, çok seyrek buraya geliyorlardı. Ama bu ikiz şehrin otuz bin nüfusu içinde bir tek Yahudi yoktu.²⁴

Şira'da ayrıca Mısır'daki koleradan kaçan mülteciler bulunmakta idi. Yalnız kalacak kişi yer bulmakta güçlük çekiyordu. Otellerin çoğu limanda idi. Ancak burası şehir bayırının kayalık toprağına açılmış kanalizasyonların sığılığı yüzünden çok sağlıksız bir yerdi.²⁵ Övgüyle bahsedilmesi gereken konu ise genel düzen ve asayiş ile yeterince ilgilenmekte olmaları idi. Şöyle ki:²⁶

“Sahipsiz köpeklerin eniklerine Türkiye'dekinin tersine, katlanamıyorlar. İyi kaplamalı, temiz tutulan sokaklarında gece vakti şenlik yapanların gürültüsü duyulmuyor. İstanbul'da ya da İzmir'de olduğu gibi sokak soyguncularının saldırısına uğrayanların çılgınlığını duymak mümkün değil ve devriyelerle haydutlar arasındaki çatışma seslerini, revolver patırtılarını da; her üç günde bir gece vakti dehşet salan yangın tehlikesi hemen toparlanmaya zorlamıyor. Gündüz vakti de bundan korkmama hacet yok, hatta geceleyin bile. Çünkü her 500 metrede bir polise rastlayabiliyorum. Bu yüzden Şira'da soyguncu yok; hırsız, dilenci yok. Ve yine de soyguncunun, hırsızın, dilencinin bol olduğu ama yanları sıra tablolarla yakışır bir hayatın ve insanı kendisine çeken tabiatın da olduğu yere geri dönmek istiyorum. İstanbul'u özliyorum. Ressam olarak hala insan grupları ve renkler bakımından zengin Doğu'yu arıyorum. Burada, Şira'da bulamadığımı!”²⁷

Doğu'nun renklerine sahip olmayan Şira'da devamlı bir problem ikiz şehir Şira-Hermopolis'te içme suyu eksikliği idi.²⁸ Yazar bu meseleye *Vizés bor, Tárca Szirából* (Su ve şarap, Şira'dan bir skeç) adlı yazısında uzun uzun değinmektedir.²⁹ Buna göre sekiz İngiliz mil karelik adada tuzlu yeraltı suyunun bitkileri sulamaya bile elverişli olmadığı adada yalnızca iki tane işe yarar kaynak suyu vardı. Bunu otuz binden fazla insan ve binlerce hayvan kullanıyordu. Suyu kötü olmasına rağmen yakınlardaki doğal sarnıç Şira Katolik Piskoposu'nun iyi gelir getiren bir mülkü idi. Bunun yüz litrelik suyu yerinde alınırsa çeyrek frank ediyordu. Yeni liman şehri Hermopolis oradan gelecek bir su borusu döşetmek istemiş ama piskoposla anlaşmak mümkün olmamıştı.³⁰

Yazar bunu şöyle açıklamaktadır:³¹

“Belki de gereğinden de daha fazlası rahat rahat tüketilsin ve ortaya su kıtlığı çıksın diye düşünüyordu. Oysa İncil'de bile *komşun susuzluk çekiyorsa sen de susuzluk çek* diye yazmıyor. Piskopos Theofil Masucci daha önce birkaç yıl Roma kutsal malikânesinin İstanbul başpapazı idi. Aziz Fransisken tarikatı üyesi. Ve böyle olduğu için de uzun bıyığı ve sakalı var. Adı geçen kilise ve diplomatik makama tayin edildiğinde resmi münasebetler dolayısıyla sakalını ve bıyığını epey önceden kestirdi. Ama kısa bir süre sonra Doğuda, bir kilisenin yüksek bir makamına geçmeyi planlayan kişinin sakalsız ve bıyıksız haliyle saygı görmeyeceğini öğrendi. Şansı varmış ki, Doğu'da gerçekten de büyük bir tesiri olan bu erkek süsünü büyütebilmeye vakti vardı. O tarihlerdeki büyükelçimiz Kont Ferenc Zichy'yi, kendi deyişiyile Cont Zikhi'yi memnuniyetle yâd ediyorlar. Şimdi onun için, adı geçen kuyu, Estergon Kardinali için, mesela Bajcs imalikâne toprakları neyse o. Bir rahip olarak buraya yakışıyor, bu kanaatkâr makama. Bizim sevgili yurdumuzda yerini, başlıca gelir kaynağı bir su kaynağı olan Şira Katolik Piskoposluğuyla değişmeyecek pek çok papaz vardır.”

Beszédes'in tanık olduğu üzere *suyu iyi olan kuyuya gidış geliş en az bir saatti. Hermopolis suyunu devamlı olarak eşek ve katır kervanlarıyla taşıyordu. Ama Şira'ya dört yüz-beş yüz metre yüksekliğe insanlar*

²²“A szigettengeren”, s. 740.

²³“A szigettengeren”, s. 740.

²⁴“Ahol madár nincs”, s. 1375.

²⁵“Tárca Szirászigetéből”, s. 1298.

²⁶“Ahol madár nincs”, s. 1375.

²⁷“Ahol madár nincs”, s. 1375.

²⁸Kálmán Beszédes, “Vizés bor, Tárca Szirából”, *Fővárosi Lapok*, 230. szám, 1883 Október 2, s. 1464.

²⁹“Vizés bor, Tárca Szirából”, s. 1464-1465.

³⁰“Vizés bor”, s. 1464.

³¹“Vizés bor”, s. 1464.

çıkıyordu. Beszédes erkek çocukların hemen hepsinin hayvan gütmesine rağmen ebeveynlerin bu ağır su taşıma işini kız çocuklarına yüklemesini insanlık dışı bulmaktadır.³²

Altı yüz adım yüksekliğindeki Şir şehrinin zirvesine tırmanan Beszédes'in kaleminden şehrin içme suyu manzarası şöyle resmedilmektedir:³³ (Bkz. Ek. 5)

“Soluk soluğa kalmış genç kızlar dağın öte yamacındaki sarp, yılan gibi kıvrılan yoldan, bir saatlik mesafeden büyük testiler içinde günde yarım frank kazanarak içme suyu getiriyor. İçme suyu dağın daha yumuşak eğime sahip iki yamacında yer alan Hermopolis'te ise çok pahalı ve tadı da kötü. Her iki şehrin halkının çeyrek kısmı sakalık yaparak geçiniyor ve insanın ciğerlerini mahveden bu iş yüzünden de genellikle erken yaşta ölüyor. Su taşıyan eşek kervanları bu bölgenin alâmeti farikaları.”

Beszédes *Vizés bor* (Su ve şarap) adlı yazısında ise şöyle demektedir:³⁴

“Bilinen bir atasözüdür. Roma'da muhteşem Trevi Çeşmesi'nin suyundan içen ya da İstanbul'da Taksim'in suyundan içen ya da Nil'in suyunun tadına bakan kimse eninde sonunda büyülenmiş gibi oraya geri dönermiş. Şira'ya yolu düşen bir yabancı burada aslında daha uzun kalmak istese bile içme suyu kıtlığından dolayı hemen dehşete kapılıyor. Şimdi de akşamüzeri bu satırları yazarken kim bilir hangi kervan, ne vakit taze yüküyle dönüp gelecektir. Yurdunda, memleketinde suyla ilişkili bu yazıyı okuyunca susayan biri olursa o kişi benim açımdan şu anda kıskanılacak bir durumdadır. Yani bir bardak su emrine amadedir. Efendim o suyu kendinizin ve benim sağlığıma içverin.”

2.1.2. Ada Halkının Fiziki ve Manevi Özellikleri

Beszédes'in anlatımıyla gemiyle yola çıkmadan önce *evlerine dönmekte olan, adalı Rumlar çok enteresan karakterlerdi. Kadınsı yüz çizgileri hakiki antik hatlar ihtiva ediyordu. O, bu sayede portre taslaklarını da çoğaltmıştı.* (Bkz. Ek 6)³⁵ Yazar gerek Tinos'ta ve gerekse Şira'da *antik örneklerin güzel kalmış torunlarını seyretmekten zevk aldığı* vurgulamaktadır.³⁶ Beszédes'e göre *Yunanlı güzeller antik heykel şaheserlerini hatırlatıyordu.*³⁷

Onun ayrıca Şira ve Tinos halkının *kanaatkârlığından etkilendiği* anlaşılıyor.³⁸ Yazar Şira halkının bu özelliğini şöyle anlatmaktadır:³⁹

“Buradaki zengin şehirlilerin örnek kanaatkârlığı üzerine epey bir övgü düzebilirim. Zengini, yoksulu hem de burada çalışmaktan utanan kimse yok ve sakinleri hakkında da Roma İmparatoru Hadrian'ın İskenderiye'de Servius'a o tarihte İskenderiyelilerle ilgili olarak yazdıklarını söylemek mümkün. Onun zamanında da gut hastalığı olanlar ve körler bile çalışıyormuş. Ve de Şiralılar Levantenin başka halkları kadar paragöz de değil!”

Beszédes *Vizés bor* adlı yazısında da Şiralıların *çalışmayı sevdiğinden* söz etmektedir :⁴⁰ *Şiralı vatandaş çalışmayı sever ve hafta içinde tavernada çok fazla oturamaz. Ama burayı bayram günleri seve seve ziyaret eder. Çalışma günlerinde, geçerken şarap ya da mastika bardağını kafaya dikip işine koşuverir.*

Tinos'ta ise; *Toprak sahibi olmak isteyen ilkin lavı ve marnı (kireçli toprak) kırıyor, sonra bunu humusa dönüştürmek için öğütüyordu. Ayak basılan her karış toprağı sonsuz bir sabırla yaratmak gerekiyordu. Türk hükümrânlığı sırasında ya hiç ya da çok az vergi ödediklerini söyleyen seksen, doksan yaşındaki ihtiyarlar ağır işlerini neşe içinde yapıyorlardı. Kanaatkârlıkları da çok etkileyiciydi.*⁴¹

2.1.3. Toplumsal Hayat ve Sanat

Beszédes'in *üç aydır oturduğu Şira-Hermopolis'te tanık olduğu üzere toplumsal hayat yoktu. Ona göre aydınları, bazı göstermelik şeylerle, yabancılara, olduğunu ve olabileceğini inandırmaya uğraşsa da yoktu. Ve bu üzücü idi. Güzel tiyatrosu aylardır kapalıydı. Büyük gazinesi ise bomboştı. Başka doğulu halkların özel bir yer sahibi olduğu müziğe karşı doğal hissiyat Yunan ırkında ölmüş gibi görünüyordu.*⁴²

³²“Vizés bor”, s. 1464.

³³“A szigettengeren”, s. 740.

³⁴“Vizés bor”, s. 1465.

³⁵“Tárca Kairóból”, s. 458.

³⁶“A szigettengeren”, s. 740; “Tárca Szírászigetéből”, s. 1299.

³⁷“Tárca Szírászigetéből”, s. 1299.

³⁸“A szigettengeren”, s. 740; “Tárca Szírászigetéből”, s. 1298.

³⁹“Tárca Szírászigetéből”, s. 1298.

⁴⁰“Vizés bor”, s. 1465.

⁴¹“A szigettengeren”, s. 741.

⁴²“Ahol madár nincs”, s. 1374.

MACAR RESSAM KÁLMÁN BESZÉDES'İN EGE ADALARINA YOLCULUĞU

Yazar bu konuda *Ahol madár nincs* (Kuşun Bile Olmadığı Yer) adlı yazısında şöyle demektedir:⁴³

“Halk yoz bir sese sahip küçük, mandolin (buzuki) eşliğinde Türk motiflerini andıran bir tür şarkıyı mırıldanıyor ancak. Ama üst tabakadan kimseler bayatlamış İtalyan barkarollarını ve merhum Kral Otto zamanında moda olmuş Alman Reminicencia’ları Yunanca metne göre okuyor ve bunun orijinal Yunan ürünü olduğunu iddia ediyorlar. Eğer Alföld’lü bir çoban burada kavalını çalmaya başlayacak olsa şehrin yarısı dinlemek için başına üşüşür. En azından eğer limanda bir Türk gemisi demirleyecek olsa gemi tayfasının çaldığı kavalı zevkle dinliyorlar... Hemen hemen üç yüz adım uzunluğunda ve yüz adım genişliğinde mermer kaplı ana meydanda (platea) müzisyenler için bir yer var. Ama burada geçirdiğim üç ay boyunca burada hiç kimse tek nota bile duymadı. Buradaki konsolos ahabım, yurdumuzu da ziyaret etmiş ve halk müziğimizi de zevkle dinlemiş olan ahabım altı tane Çingenenin kemaniyla buradaki halkın başının döneceğini iddia ediyor. Ama bu bitkin kalabalık kuş sesine bile layık değil. Yok da! Bir serçe cıvıltısı duysam öyle sevineceğim ki! Buralılar, kış yaklaşınca Kuzey Avrupa’dan Afrika’ya göç eden bazı kuş türlerinin burada kısa bir süre dinlendiğini söylüyor. Ben bir tane bile görmedim. Hatta kuzgun ya da saksagan bile!”

Beszédes’e göre ayrıca *toplumsal yaşamı canlandırmak için hiç kimse çaba göstermiyordu*. Şöyle ki:⁴⁴

“Eğer İngiltere Konsolosu Sir William P. Binney –aynı zamanda İngiliz Doğu Telgraf Şirketi’nin buradaki müdürü- hayret edilecek bir cömertlikle karnavaldaki birkaç gece düzenlemese, denilebilir ki buranın aslında seçkin görünüşlü *societe’si* balo denen şeyin ancak adını duyardı. Olimpiyat oyunları atletlerinin halefleri burada cılız bir sap gibi yetişiyor. Jimnastik denen şeyin adını bile duymamışlar, kürekçi ve itfaiyeci birlikleri hakkında bir şey bilmiyorlar. Burada denizin kıyısında bir yüzme havuzları bile yok. Hatta iyi yüzücü bile yoktur herhalde. Çünkü iki İngiliz mili uzaklıktaki gece feneri adasına kayık refakati olmadan yüzdüğüm gün beni gören pek çok kimse, hatta sonradan duyanlar bile haç çıkardı. Bu nokta dünya ticareti ağı içinde olduğu için çok büyük kazanç sağlıyorlar. Ama sanata pek bir şey harcamıyorlar. Bu durum İzmir’de de böyle, doğru. Ama orada zengin, neşeli tabiat insanın içini açıyor. Eski Yunanlıların torunları sanata karşı insanı korkutacak ölçüde duyarsız. Mermer alınlıklı şatoların salonlarında da kahvehanelerden ve tavernalarda görülen zeytin yeşili baskı resimlerden ya da solmuş fotoğraflardan başka bir şey görmedim. Halka açık kütüphane yok, müze yok. Yalnızca resim kâğıdı değil, bir tabaka yazı kâğıdı, hatta kaliteli mürekkep bile bulmak mümkün değil.”

Beszédes yalnız Aziz Nikola tepesinde tanık olduğu müzik ve tiyatro etkinliğinden de söz etmektedir.⁴⁵

Vízés bor adlı yazısında *yabancı gazetenin en seçkin kahvehanelerde bile olmadığını* belirterek Şıra adasında basın hayatına değinen Beszédes⁴⁶, *karşıtlıkları da* şöyle sıralamaktadır:⁴⁷

“Kenarları siyah çizgili, üzerinde illüstrasyonlar olan bir gazete burada çok satıyordu. Atina’nın en yaygın gazetesi olan bu gazetenin adı Paliantropos (Korkusuz). İçeriğine bakarken ağızım açık kaldı. Yunanistan’ın eski ve özellikle de yakın zamanlardaki özgürlük savaşlarının erkek ve kadın kahramanlarının adını sıralıyor ve bunlarla bugünkü neslin çarpık karakterlerini karşılaştırıyor. Yozlaşmış toplumun çarpık karakterlerini karşılaştırıyor. Yozlaşmış toplumun çarık üyelerinin ve onların ahlaksızlığının acımasız bir yergisi bu. Ama bu alay daha çok Atinalı, Peralı, İzmirli ve Levantenin başka yerleşim merkezlerindeki Yunanlı halka dair olduğu için adalar halkı bunu kendilerine yakıştırmıyor. Yunanistan’da özgür basının keskin neşterle büyük kısmı çürümüş unsurun üstüne gittiği için sevindim. Ben de dâhil, yıllardan beri maddiyata batmış ırk ortamında yaşamakta olan bir kimse, kendilerine yönelik böyle iğneleyici bir alay olursa seviniyor.”

Beszédes bu konuda Tinos adası ile ilgili herhangi bir bilgi vermemektedir.

2.1.4. Din ve İnanç

Beszédes din ve inanç konusunda Tinos adasına giden hacılardan uzun uzun söz etmektedir. *A szigettengeren* adlı yazısında belirttiğine göre *oraya gitmek isteyen insanlar vapur şirketleri için iyi bir kazanç kapısıydı. Şartlar değişse de ulaşım rahatlığı yüzünden hacca gidenlerin sayısının artmasına Tinos adası iyi bir örnektir*.⁴⁸

On sekiz saatlik pek de rahat olmayan bir yolculuktan sonra Tinos’a gelen yazar gördüklerini şöyle kaleme almaktadır:⁴⁹

⁴³“Ahol madár nincs”, s. 1374-1375.

⁴⁴“Ahol madár nincs”, s. 1374.

⁴⁵“Ahol madár nincs”, s. 1374.

⁴⁶“Vízés bor”, s. 1465.

⁴⁷“A szigettengeren”, s. 740.

⁴⁸“A szigettengeren”, s. 740.

⁴⁹“A szigettengeren”, s. 740.

MELEK ÇOLAK

“Tinos kilisesinin iç taraflarında toplaşan kalabalık bana da büyük ölçüde sinagogu hatırlattı. Müminler arasında özellikle de fanatik olanlar da var. Ve bunlar meşhur tablo karşısında kendilerinden geçiyor... Burada bir sürü de her şeye kadir, her şeyi kurtaran İsa'yı tasvir eden tablo var. Ama bunlar hac sırasında gözle görünür şekilde görmezden geliniyor. Gün tam anlamıyla Meryem Ana tablosunun günü... Beni etkileyen özellikle böyle zavallı bir kör oldu. Ona iki küçük kızı yol gösteriyordu. Yüzleri trans halinde ve uzun bekleyiş ve itişip kakışmadan sonra kutsal bakire (pan-aiga) resminin üstüne kapanıp da camekânı öpebildiklerine şükretmişlerdi. Buna karşılık fanatizme kapılıp tahtın karşısındaki kirli mermer kaplamayı da öpüp duran hanımefendiye acıyarak baktım... Başında taç olan piskopos (orta yaşlarda yakışıklı bir adam) adı geçen tabloyu elinde tutarak çan sesleri, top atışları ve durmadan haç çıkaran halkın *zita* (yaşa) çığlıkları arasında şehrin ana sokaklarında dolaştırdı. Piskopos ve bir sürü yardımcı papaz (hepsi de uzun saçlı ve sakallı) askeri bandonun çaldığı dans ritmindeki marş eşliğinde yürüyordu. Bu müzik, göklerdeki beni yanlış anlamasın ama gülümsememe yol açtı. Onların da hepsi durmadan gülümsüyordu. Ancak bu neşe, dinin esinlediği sevince benzemiyordu da çok iyi bir alışverişten duyulan memnuniyetin işaretiydi.”

Şira adasında ise durum şöyle idi:⁵⁰

“Tam şu anda katır sırtında dağın penitencias (günah çıkarma) patikasıyla Hermopolis'e doğru yola çıkmış olan Piskopos Teophil Masucci hazretleri yukarıda oturuyor. Zirvedeki Aziz Georg'un adı verilmiş olan sık bir kilise ve inziva yerine benzeyen bir bina var. Bunlar gözü pek kırlangıç yuvasına benzeyen eserler. Bu üç öğretmen ve sayısı biraz daha fazla papaz adayıyla bir seminer yapacaklar. Umutsuzlukları ve yoksullukları insanın içini sızlattıyor. Tarikat propagandasını henüz çağın gerekleri arasında sayan ve bunu canlandırmayı gerekli sayan, ama bana göre bu gereksiz çaba yerine *şizmanın* çölü denebilecek yere sokulmuş böyle bir vahanın yoklukla mücadele eden papazlarına yardım etseler daha fazla katkısı olabilir...”

2.1.5. Giyim-Kuşam

Beszédes ada halkının kıyafeti konusunda sadece Tinos'luların giyiminden söz etmektedir:⁵¹

“Erkeklerin yüz katlı, beyaz, kısa, pamuklu eteği (fustanella) ve ucu yukarı kıvrık ve burnu düğmeli, gereğinden büyük çarıkları beğenen sanatçı yoktu. Ben de bunu tuhaf bir kılık saymıştım ama kadınların kostümü bu açığı kapatıyordu. Onlar başlarına hafif kumaştan, çoğunlukla beyaz bir şalı hoş bir şekilde sarık gibi bağlıyorlar; alınlarını ve göğüslerini para dizileri kaplıyor. Saç örgülerinin ucuna uzun, renkli şeritler bağlıyorlar. Kısa kollu beyaz çuha gömlekleri, özellikle de beyaz entarileri kendi elleriyle işlemişler ve Bizans'ın eski örneklerini çağrıştıran zevkli, zengin, renkli süsler etkiyi iyice artırıyor. Seçkin kadınların başında yana yıkılmış yumuşak kırmızı fes var ve onun üstünden altın işlemeli uzun bir kordonun ucundan siyah bir kurdele sarkıyor. Bu, anlam yüklü, açık yüzlerine çok yakışıyor. Ama günümüzde artık en küçük noktasına varıncaya kadar Batılı işi olan kostümlere uymuyor. Bu, milli giyim-kuşamın bir karikatürü.

2.1.6. İçki Kültürü

Beszédes'e göre:

“Şirahlılardan iyi şarap almak mümkündü, aynı zamanda büyük miktarda palinka, yani “mastika”.⁵² O, Kos adasında da meşhur çam rakısı denilen mastikadan söz etmektedir.” Mastika onlara yılda bir milyon frank gelir getiriyordu. Çünkü Levante'de (Doğu Akdeniz) mastikadan daha meşhur bir içki yoktu. Mastika yemekten önce içilen vazgeçilmez bir içkiydi. Yaygınlığını müslümanların da hoşlanmakta oluşu artırıyor. Nisan ayında çam ağaçlarına atılan kesiklerden nefis bir koku olan çam sakızı kabara kabara akıyordu. Yüz yirmi üç kilometre kare yüzölçümü olan ada tıka basa bu ağaçlarla dolu idi. Eğer portakal ağaçları da çiçek açacak olursa mastikanın kokusu onlarla karışıp rüzgârın kanadına biniyor ve o zaman adanın bir mil uzağında bile bu güzel koku hissediliyordu.”⁵³

Beszédes'in ifadesiyle:⁵⁴

“Adanın sakinleri kelimenin tam anlamıyla koku selinde yüzüyor. İnsan “doğanın bu ana sütünün” tadına bakmadan önce sarhoş oluyor. Adanın sakinleri mastikayla bizim gemimizde de iyi iş yapıyorlar. Okkasını (üç buçuk font) kırk, elli Türk piasterine satıyorlardı. Pera ve Galata'da çok daha ucuz. Ben de yarım okka mastika aldım ve fiyat farkının nedenini hemen anladım. Şimdiye kadar tadına baktığım mastika, Budapeşte'deki ticari şaraplar gerçek Tokay şarabına ne kadar benziyorsa o kadar benziyordu.”

Levante'li kadınların şaraptan ziyade *inanılmaz miktarda katran tükettiklerini* ekleyen yazar şöyle demektedir:⁵⁵ *Hiç tabaka farkı olmaksızın hepsi de katran içiyor ve bu onlara göre şişmanlamaya yardım ediyor,*

⁵⁰“A szigettengeren”, s. 740.

⁵¹“A szigettengeren”, s. 740.

⁵²“Vízés bor”, s. 1465.

⁵³“Tárca Kairóból”, s. 458.

⁵⁴“Tárca Kairóból”, s. 458.

⁵⁵“Vízés bor”, s. 1465.

vücudun canlılığını koruyor... Levante'de özellikle üst ve orta tabakada zayıf kadının, şişman olana göre çok daha az olmasının sebebi bu olabilir. Kadının cıızlığını burada da çirkinlik sayıyorlar.

Adalı kadınların bir özelliği de *eli maşalı* olarak bilinmeleriydi.⁵⁶

Yazar kendi ifadesiyle *Vízés bor* adlı yazısında Şira'da *şaraba ve erkeklere geri dönerken mahzenler ve kahvehaneler hakkında bilgiler vermektedir. Taverna ya da şarap evlerinde alçak masalarda içilen içkilere palikar hikâyeleri eşlik ediyor ve sayılması mümkün olmayan sigaranın ateşi bu sırada hiç sönmüyordu. Fıçıkların kenarı kırmızısı kahverengine ya da maviye, dipleri ise hep beyaza boyalı idi. Başka bir deyişle Yunan milli rengine...*⁵⁷

İçki içmenin usulü ise şöyleydi:⁵⁸

“Bardaktaki içkiyi kafaya dikmiyorlar. Çoğunlukla dibinde kalan bir miktar içkiyi yere döküyorlar. Bu eski çağlardan kalma bir adet. Eski Yunanlılar böyle yaparak yeraltı tanrısına selam gönderiyor ve ondan merhamet bekliyorlardı. Eğer ölçülü içen kişi içkinin tadını böyle çıkarmak isterse bu geleneksel bahaneyle kadehin yarısını bile döktüğü olur ve Levante'de bu, ısmarlayan kişi için hiç de incitici bir hareket olmaz. Ama kaçış yolunu pek az kişi kendi lehine kullanmayı bilir... Kurnaz meyhaneci arada sırada Levante'de çok sevilen kurutulmuş, berbat bir kokuya sahip tuzlu deniz balığı dilimleriyle artık yorulmaya meyil gösteren boğazları içmeye teşvik eder. Bazen içki içmenin bu şekli sayesinde binleri bulan kazanç sağlanır, ama pek çok iyi işçide aynı zamanda kazancını da refahını da yudumlamış olur. Aklını yudumlamış olan da çoktur. Levante'de ve Mısır'ın büyük şehirlerinde de saplantı haline gelmiş bu korkunç tutku yüzünden o kadar çok bedensel, ruhsal ve maddi olarak mahvolmuş yarı deli dolanır durur ki! Türkiye'de dini sınırlamalar ilerlemeyi epey engeller ama bu insanların ölçülü olmasını da getirir...”

Kahvehanelerin durumu ise şöyle idi:⁵⁹

“Kahvehaneler sıkıcı yerler. Bayram günü saat sabah sekize kadar pencerelerini kilise-polis emrine göre koyu renk bir perdeyle örtmek zorundalar. O sırada, kaldırımında sıralanan masalarda hiçbir şey tüketilemez. Yalnızca içerde gizlice kahve hüpürdetilebilir. Burada sütlü kahve bilinmiyor. Çünkü inekleri ve keçileri başka her şeyle besliyorlar da ot ya da saman veremiyorlar. Bunlar burada ithal malları arasında. Çok az miktarda, çok seyrek gerekecek sütü cıız keçilerden sağıyorlar; az sayıdaki inekleri sağmıyorlar bile. Tereyağı buraya İngiltere ve Rusya'dan geliyor, kesimlik sığır da bu ikinci memleketten. Yani bu tür yiyeceğin pahalı olduğunu tahmin etmek zor değil!”

2.2. Ekonomik Hayat

İkiz şehir Şira ile Hermopolis Cyklades'ların *emporiumları* idi. Adaların sakinleri bütün ihtiyaçlarını burada gideriyordu. Hermopolis aslında ticaret ve sanayii şehriydi. İşçi, sanayici, tüccarların pek çoğu üç yükseltide basamaklı olarak yerleşmiş olan mahallede, özellikle de piramit şeklindeki Şira'da oturuyordu. Liman şehri Hermopolis'te dükkânlar ve atölyeler bulunmakta idi. Fakat Hermopolis'te oturanlar da adres olarak Şira'yı gösteriyorlardı. Halkı çalışkan ve aktifti. Limanda altmış yaşından büyük pek çok hamal ve kayıkçı da görmek mümkündü.⁶⁰ Yazar burada karşılaştığı bir hamalla ilgili anısını şöyle anlatmaktadır:⁶¹

“Ama bu herif ki - buna az da şaşırمامışım - hani hamal gerekip gerekmediğini sordu. Nasıl? Tek eliyle mi? Neden olmasın? Zira müzisyenlerin de böylesi var. Üstelik tek elleriyle de bayağı iyiler. Takdirle bu sakat hamala bakıyorum. Eğer Pera'da ya da İzmir'de halkın en alt katmanından birinin başına talihsizlik cinsinden bir şey gelip de başparmağının tırnağı kalkacak olsa hemen dilenmeye başlar ve kazancı da olur. Şira'da bu tek elli delikanlı en zor işten bile kaçmıyor. Benim eşyalarım fazla değil, ama Galata'da, İzmir'de ya da İskenderiye'de kıyıya çıkınca hemen iki hamal yapışır, her biri yemin billah ederek tek başlarına kaldıramayacaklarını söyler ve ikisi birden taşıyınca da inlemeye başlar, üstlerinden ter boşanır, tabii ki yalancıkıtan. Santorin adasından gelmiş olan tek elli Nikola eşyalarımı çoğumsamadı tek başına. Hatta yolda giderken sol elini nasıl yitirdiğini sorduğumda olanları anlatırken içine kibir de katıyordu. Bunu kaçak balıkçılığa borçluymuş. Pek çok başkası gibi o da yüksek balık tüketim vergisini ödeyemediği için denizin derinliklerini mesken tutmuş olanlara karşı dinamit atarak savaşıyormuş. Böyle bir işe giriştiği bir gün sol elini ve kolunun bir kısmını kaybetmiş. Üzöldüm zavallıya, ama dileneceğine çalışarak ekmeğini kazandığı için onu takdir de ettim.”

Yedi sekiz yaşlarındaki çocuklardan terzi ve ayakkabıcı çırakları vardı. Burada ham deri tabaklamak meşhur bir sanayii dalı idi ve birçok deri fabrikası vardı. Adalar arasında çalışan gemilerde yapılıyordu. Yelkenli

⁵⁶“Vízés bor”, s. 1465.

⁵⁷“Vízés bor”, s. 1465.

⁵⁸“Vízés bor”, s. 1465.

⁵⁹“Vízés bor”, s. 1465.

⁶⁰“Tárca Szírászigetéből”, s. 1298.

⁶¹“Tárca Szírászigetéből”, s. 1298.

MELEK ÇOLAK

gemilerin inşasında yüzlerce işçi çalışmakta idi. Ayrıca büyük bir buharlı değirmen vardı. Beyaz, nadir olarak da başka renklerin şalların üretimi Şıra'da özel bir sanayii dalı olmuştu. Bu gibi şalları Anadolu'da Türk kadınları kullanıyordu. Bu yüzden Müslüman tüketiciler açısından özellikle çiçeklerle süslüydü. Kumaş, üstüne basılmış olan taslak ile Batı'nın fabrikalarından geliyor, ama binlerce kadın ve kız onları burada boyuyordu. Şehrin dış kısımlarının, sokakların ve evlerin düz damları çita çerçevelere gerilmiş şallarla rengârenk idi. Diğer sanayii dalı bonbon imalatı idi. Şıra'nınrenkli şeker bonbon şekerleri uzak memleketlerde İzmir'in incirleri gibi meşhurdu. Bayram ziyaretlerinde Levanteli kadınların büyük zaman harcayarak imal ettikleri lastik gibi uzayan şekerlemeleri hiç eksik olmuyordu. Şekerlemeleri, kahveyi ve taze suyu çoğu zaman gümüş tepside sunuyorlardı.⁶²

Beszédes *bu ikiz şehrin otuz binlik nüfusu içinde bir tek Yahudi olmayışını* ekonomik açıdan şöyle açıklamaktadır:⁶³ *Oysa dünyanın neresinde yoklar ki! Onları buradan uzak tutan tabii ki buradaki toplumsal hayatın yavanlığı değil de ticaret işinde Yunanlılarla hiçbir ırkın yarışamayacak olması. Biz de ticarete daha usta olsaydık bizde de daha az olurdu.*

Yazar bölgenin üretimi konusunda ise şu değerlendirmeyi yapmaktadır:⁶⁴

“Bölgenin kısırlığı insanın keyfi üzerinde baskı yapıyor. İstanbul'dan ya da İzmir'den gelen kişi bunu hemen hissediyor. Yunanistan'ın bir zamanlar ıssız olan bölgeleri, özellikle de adalar günümüzde büyük ölçüde tepe-çölü. Bu gibi yerlerde insan gücü ancak yorulmak nedir bilmez bir dirençle üretim yapabiliyor. Bizim ülkemizde, tabiat o muhteşem hediyeleri avucunda sunuyor ve yine de memnun olmuyor. Buraya gelin. Çevrenize bir bakın ve hemen o an memleketinizi özlemeye başlar ve uğunmayı da kesersiniz. Cüce zeytin ağaçları dışında burada kaç tane canlı ağaç gördüğümü sayabilirim. Ama çiçek bile çok az. Bu dört İngiliz mil karelik arazide ve kırk bin nüfusu olan adanın işe yaramaz, tuzlu su ile sulanan birkaç vahanın ve Cyklades'ların halkı çayır, otlak ya da ormanın adını bile bilmiyor. Zira yem burada ithal maddesi...”

Beszédes'in ayrıca *A szigetengeren* adlı yazısından *Tinos adasına yapılan dini ziyaretlerin ekonomiye büyük katkı yaptığı* anlaşılmaktadır.⁶⁵

SONUÇ

Macar ressam Kálmán Beszédes on beş yılını İstanbul'da geçirmiş, Osmanlı topraklarını ve çevresini gezmiş, izlenimlerini kaleme almış, gittiği yerlerin resimlerini çizmiştir. Ege adalarından özellikle Tinos ve Şıra gezip gördüğü yerler arasındadır. Henüz araştırmacılar tarafından değerlendirmeye tabi tutulmayan Beszédes'in hatıralarının içinde Ege adaları ile ilgili olanları, Tinos ve Şıra adası örneğinde, XIX. yüzyılın son çeyreğinde adaların sosyo-kültürel ve ekonomik durumunu yansıtmaları açısından oldukça önemlidir.

Beszédes hatıralarında Tinos ve Şıra adasında tanık olduğu durumları kendi ülkesi ve Osmanlı İmparatorluğu ile kıyaslamaktadır. Çizimleri ise görsel veriler olması açısından çok değerlidir.

Beszédes'in Ege adaları ile ilgili izlenimleri sadece tarihçiler açısından değil, bu coğrafyanın tarih disiplinine yardımcı etnografya, coğrafya, sanat tarihi, sosyoloji gibi diğer bilim dalları tarafından da incelenmeye muhtaç olduğu düşüncesini ortaya koymaktadır.

⁶²“Tárca Szírászigetéből”, s. 1298.

⁶³“Ahol madár nincs”, s. 1375.

⁶⁴“Ahol madár nincs”, s. 1374.

⁶⁵“A szigetengeren”, s. 740.

KAYNAKÇA

I. ARŞİV BELGELERİ

Eötvös Loránd Tudomány Egyetem (ELTE) Könyvtára Kézirattar G691: Elte Üniuersitesi Kütüphanesi El Yazmaları Arşivi G691, Fővárosi Lapok, Budapest/MACARİSTAN.

II. KİTAPLAR

HÓVÁRI, János, *Rodostói emlékekés tanulságok: Beszédes Kálmán-Rodostó Magyar képirója*, Magyar Török Barati Társaság, Budapest, 2009.

III. MAKALELER

BESZÉDES, Kálmán, “Dunaföldvár 1839. Aug. 4-Konstantinápolyi 1893. Máj. 3”, *Magyar Életrajzi Lexikon*, Első Kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest 1967, s.204.

“Széchenyi Ödön, gróf”, *Magyar Életrajzi Lexikon*, Második Kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest 1969, s.722.

BESZÉDES, Kálmán, “Konstantinápolyi világ”, *Fővárosi Lapok*, 292. szám, 1878 December 19, s.1414-1415.

BESZÉDES, Kálmán, “Konstantinápolyi világ”, *Fővárosi Lapok*, 2.szám, 1879. Január 3, s.8-9.

BESZÉDES, Kálmán, “Konstantinápolyi tárca”, *Fővárosi Lapok*, 5.szám, 1890 Január 5, s.29-30.

BESZÉDES, Kálmán, “Tárca Kairóból”, *Fővárosi Lapok*, 84. szám 1881 Április 13, s.458-459.

BESZÉDES, Kálmán, “A szigettengeren, eredeti tárca”, *Fővárosi Lapok*, 115. szám, 1883. Május 18, s.740-741.

BESZÉDES, Kálmán, “Ahol madár nincs”, *Fővárosi Lapok*, 215. szám, 1883 Szeptember 14, s.1374-1375.

BESZÉDES, Kálmán, “Tárca Szíraszigetéből”, *Fővárosi Lapok*, 203.szám, 1883Augusztus 31, s.1298-1299.

BESZÉDES, Kálmán, “Vízés bor, Tárca Szírából” *Fővárosi Lapok*, 230. Szám, 1883 Október 2, s.1464-1465.

MELEK ÇOLAK

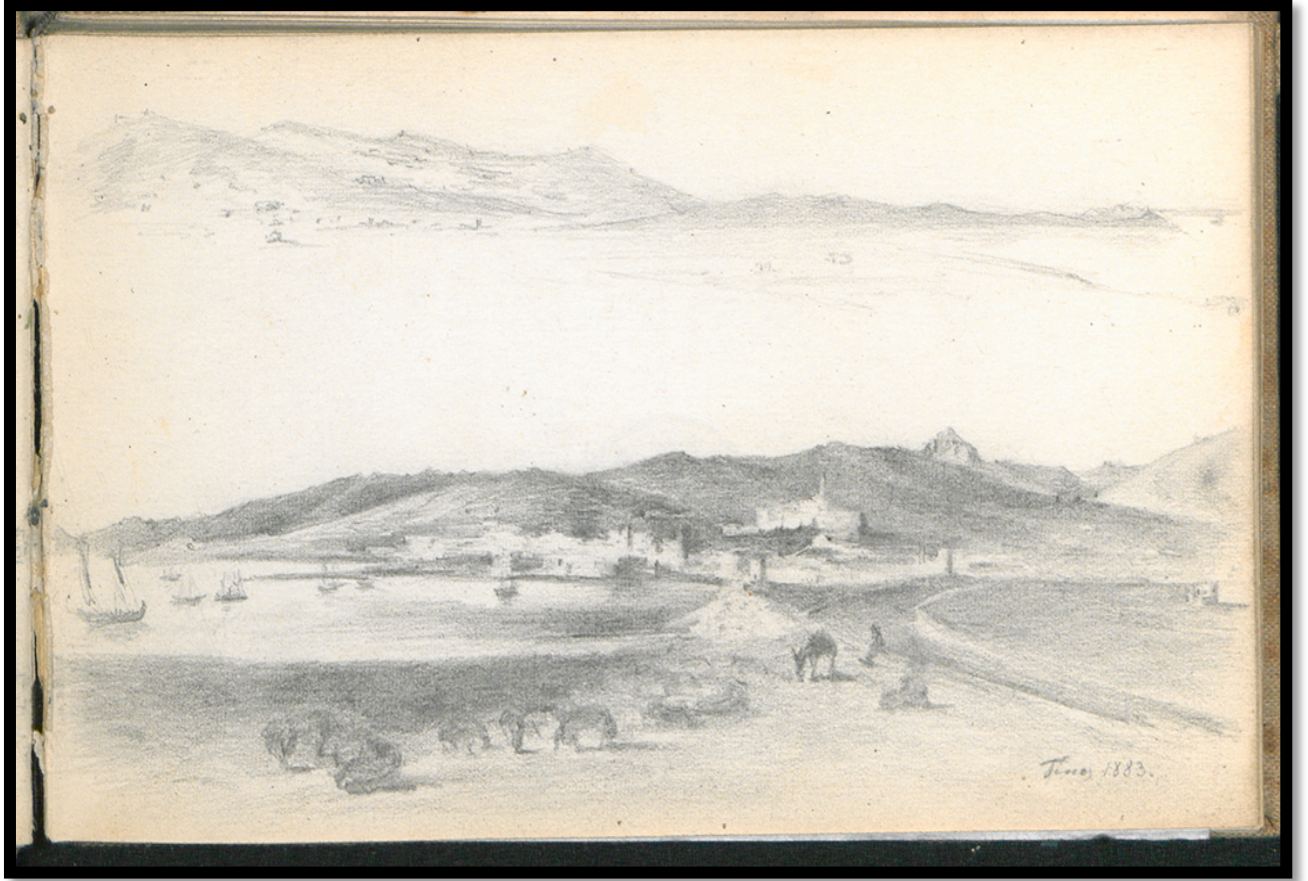
EKLER

Ek-1

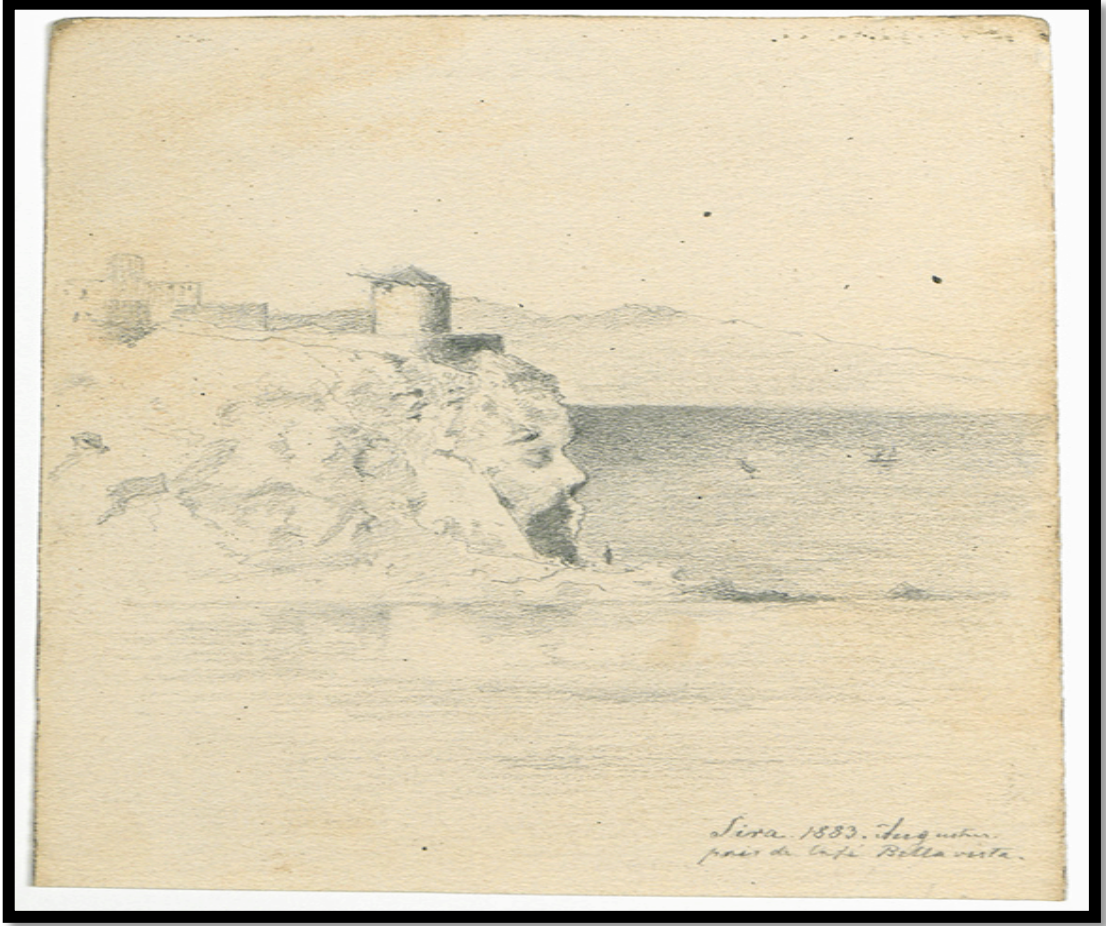
Macar Ressam Kálmán Beszédés'in kendi çizdiği portresi (Şıra,1883)
Eötvös Loránd Tudomány Egyetem (ELTE) Könyvtára Kézirattar G691: Elte Üniversitesi Kütüphanesi El
Yazmaları Arşivi G691, Budapeşte/MACARİSTAN.

Ek-2

Tinos (1883)

Eötvös Loránd Tudomány Egyetem (ELTE) Könyvtára Kézirattár G691: Elte Üniversitesi Kütüphanesi El Yazmaları Arşivi G691, Budapeşte/MACARİSTAN.

Şira (1883)

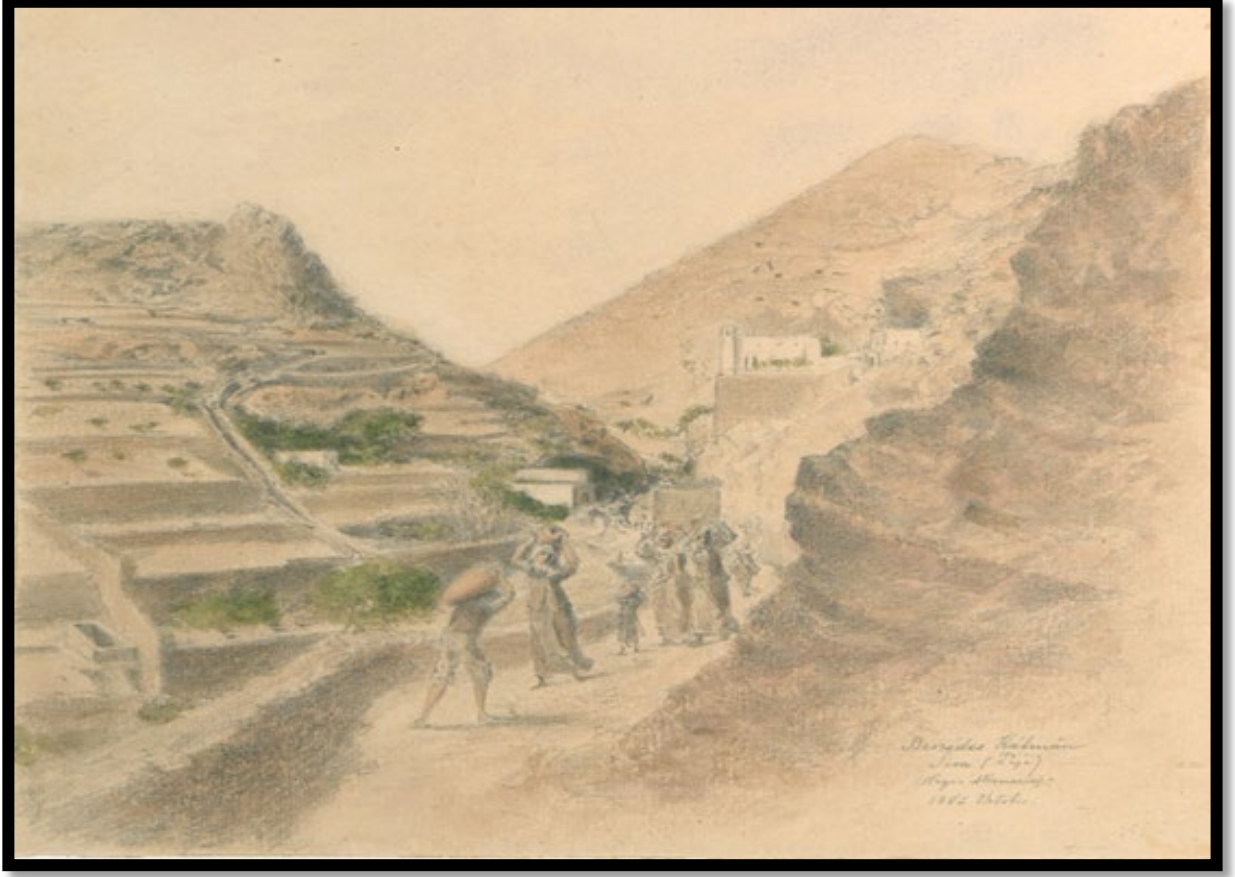
Eötvös Loránd Tudomány Egyetem (ELTE) Könyvtára Kézirattar G691: Elte Üniversitesi Kütüphanesi El Yazmaları Arşivi G691, Budapeşte/MACARİSTAN.

Ek-4

Piramit Şehir: Şira (1883)

Eötvös Loránd Tudomány Egyetem (ELTE) Könyvtára Kézirattar G691: Elte Üniversitesi Kütüphanesi El Yazmaları Arşivi G691, Budapeşte/MACARİSTAN.

Şira (1883)

Eötvös Loránd Tudomány Egyetem (ELTE) Könyvtára Kézirattar G691: Elte Üniversitesi Kütüphanesi El Yazmaları Arşivi G691, Budapeşte/MACARİSTAN.

Ek-6

Tinos'lu bir kadın (1883)

Eötvös Loránd Tudomány Egyetem (ELTE) Könyvtára Kézirattar G691: Elte Üniversitesi Kütüphanesi El Yazmaları Arşivi G691, Budapeşte/MACARİSTAN.